

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เรื่องย่ออิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

กล่าวถึงกษัตริย์วงศ์ 4 พระองค์ พระนามว่าท้าวกุเรปัน ท้าวดาหา ท้าวกาหลัง และท้าวสิงห์ดสำหรับ แต่ละพระองค์ต่างมีพระราชโอรสและพระราชธิดาและตกลงร่วมกันจับคู่ในวงศ์เดียวกันโดยให้อิเหนา (พระราชโอรสของท้าวกุเรปัน) หมั้นไว้กับบุษบา (พระราชธิดาของท้าวดาหา) กระจ์ดตะปาดิ (พระราชโอรสของท้าวกุเรปัน) กับบุษบาราภา (พระราชธิดาของท้าวกาหลัง) สียะตรา (พระราชโอรสของท้าวดาหา) กับวียะดา (พระราชธิดาของท้าวกุเรปัน) สุหรานาง (พระราชโอรสของท้าวสิงห์ดสำหรับ) กับสะการะหนึ่งหรีด (พระราชธิดาของท้าวกาหลัง)

ต่อมาอัยยิกาของอิเหนาที่เมืองหมันหยาสิ้นพระชนม์ อิเหนาจึงเสด็จไปในงานพระเมรุแทนท้าวกุเรปันแต่เสร็จพิธีแล้วอิเหนาไม่ยอมกลับเพราะหลงรักนางจินตะหรา ผู้เป็นธิดาท้าวหมันหยาส จนท้าวกุเรปันต้องมีสารไปเตือน ต่อมาอิเหนาออกอุบายทูลลาพระบิดาแล้วปลอมองค์เป็นป็นหียหรือโจรป่าชื่อว่ามีสารระป็นหียคุมไพร่พลรุกรานเมืองต่างๆ ระตุตามเมืองต่างๆ สู้ไม่ได้จึงถวายโอรสและธิดาให้ เมื่อป็นหียไปถึงเมืองหมันหยาส ท้าวหมันหยาสไม่กล้าต่อสู้และยอมยกธิดาให้ แต่พอรู้ว่าเป็นอิเหนา ท้าวหมันหยาสไม่ยอม อิเหนาจึงลอบเข้าหานางจินตะหราจนได้ครองคู่กัน

เมื่อท้าวกุเรปันทรงทราบข่าวจึงให้ตามอิเหนามาเข้าพิธีอภิเษกแต่อิเหนาบอกปิด ทำให้ท้าวดาหาโกรธมากจึงประกาศยกบุษบาให้กับใครก็ได้ที่มาขอ ระตุจรกาผู้เป็นกษัตริย์รูปชั่วตัวดำจึงให้พี่ชายคือระตุล่าสำไปสู่ขอบุษบา ท้าวดาหาจำใจต้องยอมยกให้ ต่อมาท้าวกระหมังกุหนึ่งมาสู่ขอบุษบาให้วิหยาสะกำซึ่งเป็นโอรสแต่ท้าวดาหาปฏิเสธเพราะยกให้ระตุจรกาไปแล้ว ท้าวกระหมังกุหนึ่งโกรธและยกกองทัพมาล้อมเมืองดาหา ท้าวดาหาจึงขอให้ท้าวกุเรปันช่วย ท้าวกุเรปันจึงให้อิเหนาไปช่วยรบ อิเหนาจึงจำใจต้องจากนางจินตะหราและยกกองทัพไปช่วยรบ ในการรบครั้งนี้ อิเหนามีชัยชนะ ท้าวกระหมังกุหนึ่งถูกอิเหนาฆ่าตายและโอรสคือวิหยาสะกำถูกสังคามาระตาฆ่าตาย

เมื่อชนะศึกแล้วอิเหนาได้เข้าเฝ้าท้าวดาหาและพบกับบุษบา เมื่ออิเหนาเห็นความงามของบุษบาก็หลงรักและพยายามหาอุบายอยู่ในเมืองดาหาและหาโอกาสใกล้ชิดบุษบาโดยอาศัยสียะตราเป็นสื่อรัก อิเหนาพยายามทำทุกทางเพื่อได้บุษบาเป็นของตน เช่น ตอนที่ท้าวดาหาไปแก้บนที่เขาวิลิศมาหรา อิเหนาได้แอบสลักสารบนกลีบดอกปะหนัน (ลำเจียก) ให้นาง แอบเข้าไปในวิหารพระปฏิมา ตรัสตอบคำถามแทนพระปฏิมา ฯลฯ เมื่อท้าวดาหาจะจัดพิธีอภิเษกระหว่างบุษบากับระตุจรกา อิเหนาก็ทำอุบายเผาเมืองแล้วลอบพานางบุษบาหนีไปซ่อนในถ้ำทองกลางป่าที่สังคามาระตาจัดเตรียมไว้ ทั้ง 2 พระองค์ครองรักกันอยู่ไม่ได้นาน อิเหนาต้องเสด็จกลับเมืองดาหาเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตน ระหว่างองค์ปะตาระกาเหล่าที่ไม่พอใจการกระทำของอิเหนาทรงบันดาลให้ลมหอบราชรถนางบุษบาไปกับเปลี่ยทั้ง 2 ไปตกในป่าแห่งหนึ่งใกล้เมืองประมอดันและเสกให้เป็นผู้ชายชื่อมีสารอุณากรณโดยให้กรีขเป็นอาวุธคู่กาย และสาบให้อิเหนา อุณากรณ และกษัตริย์ทั้ง 4 เมืองจำกันไม่ได้จนกว่าจะได้พบกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา

จากนั้นอุณากรรมเดินทางเข้าเมืองประมอดัน ท้าวประมอดันรับเลี้ยงไว้เป็นโอรส แต่ถึงท้าวประมอดันจะเลี้ยงดูอย่างไรอุณากรรมก็ไม่มีความสุขจนองค์ปะตาระกาหลาใจอ่อนลงจากสวรรค์มาบอกทางให้ไปพบกับอิเหนาซึ่งตอนนั้นปลอมตัวเป็นโจรป่าป็นหยาที่ออกตามหาบุษบา ระหว่างทางอุณากรรมผ่านเมืองใดได้รับชนะจนเมืองเหล่านั้นยอมสวามิภักดิ์ เมื่ออุณากรรมมาถึงเมืองกาหลัง ได้พบกับป็นหยา ทั้งสองฝ่ายต่างแคลงใจว่าอีกฝ่ายคือบุคคลที่ตนเที่ยวตามหาแต่ไม่กล้าเปิดเผยตัวได้แต่สังเกตและคุมเชิงกันอยู่ที่เมืองกาหลัง ทั้งป็นหยาและอุณากรรมได้เข้าอ่อนน้อมต่อท้าวกาหลัง ท้าวกาหลังก็ทรงโปรดทั้ง 2 เหมือนโอรส ต่อมาเมื่อศึกมาประชิดเมืองเพราะท้าวกาหลังไม่ยอมยกธิดา ชื่อสะการะหนึ่งหรัตให้ ป็นหยาและอุณากรรมจึงอาสารบและสามารถชนะศึกได้อย่างง่ายดาย เหตุการณ์นี้ทำให้ป็นหยา อุณากรรม และสะการะหนึ่งหรัตใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น ทำให้อุณากรรมกลัวความจะแตกว่านางเป็นผู้หญิง ประกอบกับต้องการตามหาอิเหนาต่อไปจึงทูลลาท้าวกาหลังกลับเมืองประมอดันแต่เป็นเพียงอุบายให้ทหารกลับเมืองตามลำพัง ส่วนนางกับพี่เลี้ยงหนีไปบวชเป็นเอนางเพื่อหลบหนีป็นหยา

ฝ่ายสียะตรา พระอนุชาของนางบุษบาแอบหนีพระบิดาปลอมตัวเป็นโจรป่าชื่อย่าหรั่งออกเดินทางหาอิเหนาและบุษบา องค์ปะตาระกาหลาจึงแปลงเป็นนกยูงมาล่อย่าหรั่งให้ไปถึงเมืองกาหลังได้เข้าเฝ้าและพำนักอยู่ในเมือง ต่อมาย่าหรั่งและป็นหยาเกิดต่อสู้กันเพราะเกนหลงหนึ่งหรัตเป็น ต้นเหตุ ในที่สุดอิเหนาและสียะตราต่างจำกันได้เพราะเห็นกริชของกันและกัน ต่อมาป็นหยาทราบว่ามีเอนางบวชบนภูเขา มีรูปงามคล้ายบุษบา จึงออกอุบายปลอมตัวเป็นเทวดาหลอกนางมายังเมืองกาหลัง เมื่อป็นหยาเห็นกริชของนางมีชื่ออุณากรรมก็เข้าใจว่านางเป็นชายาของอุณากรรม ฝ่ายพี่เลี้ยงของป็นหยาจึงออกอุบายเล่นหนึ่งทดสอบเอนาง โดยเล่าเรื่องของอิเหนากับบุษบา เมื่อนางเอนางฟังเรื่องราวก็ร้องไห้ ทั้ง 2 ฝ่ายจึงจำกันได้ อิเหนาจึงให้นางสึกจากชี ระเด่นทั้ง 4 คือ อิเหนา บุษบา สียะตรา และวิยะดา จึงพบกันและจำกันได้ ต่อมาอิเหนา บุษบา และจินตะหราได้ปรับความเข้าใจกัน กษัตริย์วงศ์เทวาได้มาพร้อมกัน ณ เมืองกาหลัง หลังจากทราบเรื่องและเข้าใจกันดีแล้วจึงจัดให้มีพิธีอภิเษกสมรสในวงศ์เทวา โดยอิเหนาอภิเษกกับบุษบาและจินตะหรา โดยบุษบาเป็นประโหมสุหรี่ฝ่ายซ้าย จินตะหราเป็นประโหมสุหรี่ฝ่ายขวา

ภาคผนวก ข

เรื่องย่อศรีธนญชัยตามที่ปรากฏในจิตรกรรมพระอุโบสถ วัดปทุมวนาราม

เมืองทวาลี มีกษัตริย์พระนามว่าทวาละ มีมเหสีพระนามว่าสุวรรณบุปผา ครั้งนั้นมี 2 ผู้เมียคนหนึ่งชื่อหมื่นตันและนางป्ली ต่อมานางป्लीตั้งท้องและฝันว่ากินหยากไย่หมดทั้งเมืองจึงให้พราหมณ์ทำนายฝัน เมื่อไปถึงพราหมณ์ไม่อยู่นางพราหมณ์จึงรับทำนายโดยว่าลูกในท้องเป็นเด็กชายโตขึ้นจะได้เป็นตลกหลวง เมื่อศรีธณูชัยโตขึ้นมารดาจึงนำไปฝากไว้ที่วัดโดยมีพระอาจารย์คอยสั่งสอน วันหนึ่งพระอาจารย์ใช้ให้ศิษย์วัดรวมทั้งศรีธณูชัยช่วยกันมุงหลังคาศาลาการเปรียญ แต่ศรีธณูชัยเกียจคร้านไม่ยอมทำ เมื่อมุงหลังคาเสร็จศิษย์วัดจึงคิดจะไปฟ้องพระอาจารย์ ศรีธณูชัยรู้ว่าโดนตำหนิจึงรีบหนีหนีหนีโดยมัดตอกกลับด้านและอ้างว่าเป็นผู้มุงหลังคาแต่เพียงผู้เดียว เมื่อพระอาจารย์พิสูจน์เห็นจริงดังที่ศรีธณูชัยว่าจึงตำหนิบรรดาศิษย์วัดที่ใส่ความศรีธณูชัย

วันหนึ่ง พระอาจารย์บอกศรีธณูชัยให้ปลูกแต่เช้าเนื่องจากรับนิมนต์ในที่ไกลและให้ช่วยดูว่าดาวกัลปพฤกษ์ขึ้นเมื่อไหร่ให้ปลูกพระอาจารย์ ศรีธณูชัยโกรธที่ถูกใช้โดยไม่ได้นอนจึงออกอุบายทำโคมไปผูกไว้ที่ยอดไม้แล้วปลูกพระอาจารย์ ฝ่ายพระอาจารย์รีบตื่นมาสร่งน้ำครองผ้าจีวรก่อนลงจากกุฏิบอกกับศรีธณูชัยว่าอย่าเพิ่งนอนให้ดูแลกุฏิของท่านให้ดีหากมีใครมาขโมยยามก็ให้ตี เมื่อพระอาจารย์เมื่อออกจากวัดก็นึกเอะใจเนื่องจากพ่ายังมีชาวบ้านปิดบ้านเจียบสนธิ เมื่อเดินมาถึงบ้านโยมก็ได้แต่ยืนหน้าบ้านจนเจ้าของบ้านคลำตัวเจอท่ามกลางความมืดจึงคิดว่าเป็นขโมยและส่งเสียงให้ช่วยจับขโมย พระอาจารย์ละอายว่ามาถึงที่นิมนต์ก่อนสว่างจึงวิ่งหนีกลับกุฏิ ศรีธณูชัยแค้นพระอาจารย์ที่ไม่ยอมให้ตนนอนจึงเตรียมไม้แฝกไว้ เมื่อพระอาจารย์มาถึงจังหวัดเต็มแรงและแก้ตัวว่าทำตามที่พระอาจารย์สั่ง พระอาจารย์ได้ยินดังนั้นจึงยกโทษให้และชมว่าศรีธณูชัยปฏิบัติตามคำสั่งของท่านอย่างเคร่งครัด จากนั้นศรีธณูชัยใช้ปัญญาของตนแกล้งพระอาจารย์อีกโดยการทำขนมที่ทำจากขี้หมูซึ่งหมาสมคำของพระอาจารย์ให้ท่านฉัน ครั้งสุดท้ายที่พระอาจารย์ทนพฤติกรรมของศรีธณูชัยไม่ไหวคือการที่ศรีธณูชัยเอาปลาไปต้มแต่แอบกินเนื้อปลาจนหมด โดยอ้างว่าเป็นเพราะแมลงวันกินเนื้อปลาจนหมด พระอาจารย์จึงว่าแมลงวันตัวนี้ร้ายนักเจอเมื่อไหร่ให้ตีได้ทันที ขณะกำลังฉันแมลงวันตัวหนึ่งบินมาเกาะที่ศีรษะพระอาจารย์ ศรีธณูชัยจึงใช้ค้ำมแส้ตีจนศีรษะพระอาจารย์แตก พระอาจารย์จึงให้มารดามารับตัวศรีธณูชัยไปจากวัด

ต่อมาศรีธณูชัยไปอยู่กับหลวงนายศรี มีหน้าที่เดินถือล่วมหมากตามหลัง วันหนึ่งศรีธณูชัยมัวแต่เถลเถลทำล่วมหมากตกจนหมากพลูกระจายแต่ไม่ได้เก็บขึ้นมา เมื่อหลวงนายศรีต้องการกินหมากพลูจึงไม่ได้กิน ศรีธณูชัยจึงแก้ตัวว่าที่ไม่เก็บเพราะกลัวตามไม่ทัน หลวงนายศรีจึงบอกให้ถืออย่างระมัดระวังและบอกว่าหากทำสิ่งใดตกให้เก็บมาให้หมด วันรุ่งขึ้นศรีธณูชัยถือล่วมหมากตามหลวงนายศรีเข้าวังและกวาดทุกอย่างรวมทั้งขยะมูลฝอยใส่ล่วมหมาก เมื่อถึงท้องพระโรงหลวงนายศรีแก้ล่วมหมากออกมาพบขยะมูลฝอยจึงได้รับความอับอายอย่างมาก หลวงนายศรีจึงด่าว่าศรีธณูชัยและไม่ให้ถือล่วมหมากอีกต่อไป วันรุ่งขึ้นหลวงนายศรีเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินตามปกติ ภรรยาของหลวงนายศรีได้ทำข้าวเหนียวเปียกและให้ศรีธณูชัยไปบอกสามเฒ่าเข้าเฝ้าเสร็จให้กลับบ้านไปทานข้าวเหนียวเปียก ศรีธณูชัยจึงไปตะโกนบอกว่าภรรยาตามตัวหลวงนายศรีให้กลับบ้าน

มากินขนมจนหลวงนายศรีอับอาย เมื่อหลวงนายศรีกลับบ้านตั้งใจลงโทษศรีธนญชัย แต่ศรีธนญชัยแก้ตัวว่าต้องการให้คนรู้ว่าหลวงนายศรีมีภรรยาที่รักและเอาใจใส่สามี หลวงนายศรีจึงยกโทษให้และกำชับว่าต่อไปมีอะไรให้พูดจาเบาๆ อย่าอะอะวอยวาย ศรีธนญชัยคิดแก้แค้นจึงจุดไฟเผาบ้านหลวงนายศรี ภรรยาหลวงนายศรีจึงให้ศรีธนญชัยรีบไปตามสามีมาช่วยดับไฟ แต่ศรีธนญชัยแกล้งพูดกระซิบกระซาบให้หลวงนายศรีฟังไม่รู้ความ กว่าจะเข้าใจไฟที่ไหม้บ้านก็ถูกดับไปแล้ว ศรีธนญชัยจึงแก้ตัวว่าทำตามที่หลวงนายศรีสั่ง หลวงนายศรีจึงยอมจำนนและไม่สามารถเอาผิดศรีธนญชัยได้

วันหนึ่ง ศรีธนญชัยคิดรวยทางลัดจึงไปซื้อวัวมาตัวหนึ่งและให้กินเงินเข้าไป จากนั้นนำไปขายกับเศรษฐีโดยตั้งราคาสูงและบอกเศรษฐีว่าวัวตัวนี้ถ่ายออกมาเป็นเงิน เศรษฐีโลภจึงซื้อวัวตัวนั้นไว้และเลี้ยงดูอย่างดีคอยให้วัวถ่ายออกมาเป็นเงิน นานวันเข้าก็รู้ว่าตนเองถูกหลอก

วันหนึ่ง ศรีธนญชัยต้องการสว่ขอผู้หญิงจึงแหม่แหม่ไปสว่ขอ พ่อแม่ฝ่ายหญิงรู้จักศรีธนญชัยว่าเป็นคนเจ้าเล่ห์เพทุบายจึงไม่เต็มใจยกลูกสาวโดยเรียกสินสอดเป็นเงินร้อยหาบและทองพันชั่ง ศรีธนญชัยแก้ด้วยการเตรียมหาบและนำเงินมาเจาะรูร้อยเป็นพวง และเก็บใบทองพันชั่งเป็นสินสอด ฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงไม่ยอมยกลูกสาวให้ ศรีธนญชัยจึงไปฟ้องศาลโดยอ้างว่าได้ทำตามข้อตกลงที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงเรียกร้องไว้แล้ว ภายหลังศาลตัดสินให้ศรีธนญชัยชนะทั้งที่รู้ว่าตนเป็นกลโกง ศรีธนญชัยจึงได้ภรรยาโดยไม่ต้องเสียค่าสินสอด

วันหนึ่ง ขานบ้านศรีธนญชัยทรุดจึงไปขอยืมคนของหลวงพิทักษ์มาทำตอม่อ หลวงพิทักษ์จึงให้ยืมบ่าวไพร่ แต่ศรีธนญชัยให้คนเหล่านั้นยื่นค้ำบ้านแทนตอม่อ หลวงพิทักษ์เสียรู้จึงไปฟ้องพระเจ้าแผ่นดินโดยศรีธนญชัยก็รอดพ้นจากความผิดได้อีกครั้ง

วันหนึ่ง มีนักขโมยจากเมืองไทรบุรีมาขอพบนกับพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์จึงทรงให้ศรีธนญชัยเป็นผู้ตระเตรียมการขโมย ศรีธนญชัยออกอุบายด้วยการจับนกตัวใหญ่ที่กินสัตว์ที่ตายแล้วเป็นอาหารมาเลี้ยงและฝึกให้กินไก่ เมื่อถึงวันนัดจึงจับนกถอนขนใส่เต๋อให้ดูเป็นไก่ เมื่อปล่อยสู่สังเวียน นกจึงรีเข้าไปฆ่าไก่และโฉบบินหนีไป ภายหลังนักขโมยจากเมืองไทรบุรีรู้ว่าเป็นไก่ปลอมจึงโกรธและฟ้องร้องศรีธนญชัย พระเจ้าแผ่นดินจึงต้องตัดสินโทษให้เลิกแล้วกันไป

วันหนึ่ง ภรรยาของศรีธนญชัยบอกสามีว่าเงินทองใกล้หมดแล้วเพราะศรีธนญชัยเป็นคนเหลวไหล ต้มสุรา ใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย ศรีธนญชัยจึงคิดอุบายด้วยการเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินและอ้างต่อบรรดาขุนนางว่าจะขอพบนทนายใจขุนนางเหล่านั้นให้ถูกต้อง เหล่าขุนนางไม่เชื่อว่าศรีธนญชัยจะรู้ความคิดของตนจึงพากันรับทำพบนโดยเอาเงินมาวาง เมื่อเงินมากพอศรีธนญชัยจึงทายว่าขุนนางทุกคนเป็นผู้รักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ไม่มีผู้ใดเป็นกบฏหรือคิดทรยศ สิ้นคำทายไม่มีขุนนางผู้ใดกล้าร้องคัดค้าน ศรีธนญชัยจึงชนะพบนและนำเงินทั้งหมดกลับบ้านอย่างง่ายดาย

วันหนึ่ง มีลาวผู้หนึ่งเป็นผู้ดำน้ำได้นานมาขอทำพบนกับพระเจ้าแผ่นดินโดยดำน้ำसानตะกฐาจนเสร็จทั้งใบ ศรีธนญชัยรับคำทำและออกอุบายให้บ่าวไพร่แอบเอาตะกฐาที่सानเสร็จแล้ว

ไปซ่อนไว้ใต้น้ำ เมื่อถึงเวลานัดหมายทั้งคู่เห็นบตอกคนละมัดใหญ่กระโดดลงน้ำ และศรีธัญชัยเป็นฝ่ายเอาชนะไปได้

วันหนึ่ง ศรีธัญชัยถูกพระเจ้าแผ่นดินโทษนำตัวไปปล่อยเกาะกันดารปราศจากผู้คน มีเรือสำเภาลำหนึ่งแวะจอดที่เกาะนั้น ศรีธัญชัยแอบโดยสารเรือและแอบเห็นนายสำเภานำผักลูกโต 2 ผลมาผ่าแคะเมล็ดออกให้เหลือ 1 เมล็ดและ 2 เมล็ดในแต่ละผล จากนั้นประกบไว้เช่นเดิมโดยตั้งใจจะนำไปทำพินกับพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อเรือมาถึงเมืองนายสำเภานำผลผักไปทำพินโดยให้พระเจ้าแผ่นดินทายจำนวนเมล็ดผักในแต่ละผลโดยทูลขอทรัพย์สินทั้งหมดในท้องพระคลังหากตนชนะพิน แต่ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทายถูกจะยอมเป็นทาสตลอดไป พระเจ้าแผ่นดินทรงลึงเลและคิดถึงศรีธัญชัย ศรีธัญชัยที่ซ่อนอยู่ที่บัลลังก์จึงแสดงตัวออกมาช่วยให้พระเจ้าแผ่นดินชนะพิน เนื่องจากรู้คำตอบอยู่ก่อนแล้ว

วันหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินประพาสอุทยาน निकลองปัญญาศรีธัญชัยโดยให้คิดอุบายหลอกให้พระองค์เสด็จลงสระน้ำให้ได้ ศรีธัญชัยกราบทูลว่าไม่สามารถทำได้เนื่องจากทรงตั้งพระทัยไว้เช่นนั้น แต่หากพระองค์เสด็จลงสระน้ำแล้วให้ตนเองใช้ปัญญานำพระองค์ขึ้นมาจะง่ายกว่า พระเจ้าแผ่นดินจึงตกลงโดยเสด็จลงไปในสระน้ำ และบอกศรีธัญชัยให้ออกอุบายนำพระองค์ขึ้นจากสระ ศรีธัญชัยได้ฟังจึงหัวเราะและกราบทูลว่าตอนนี้ตนได้ทำให้พระเจ้าแผ่นดินลงสระได้สมความปรารถนาแล้วส่วนจะเสด็จขึ้นจากสระหรือไม่ขึ้นอยู่กับพระองค์ พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงรู้ว่าเสียทีให้กับศรีธัญชัย

วันหนึ่ง ศรีธัญชัยต้องการที่ดินจึงไปทูลขอพระเจ้าแผ่นดินโดยอ้างว่าจะขอที่ดินเท่าแมวดิ้นตาย พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นว่าเป็นที่ดินเพียงเล็กน้อยจึงพระราชทานอนุญาต ศรีธัญชัยจึงนำแมวมาผูกและใช้ไม้ไล่ตีโดยถือเอาที่ดินระหว่างที่แมววิ่งผ่านไปจนตายเป็นของตนเอง ราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนโดนศรีธัญชัยยึดที่ดินจึงพากันมาฟ้องร้องพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงรู้ว่าเสียทีให้กับศรีธัญชัยแต่ทรงจำยอมเนื่องจากได้พระราชทานอนุญาตไว้แล้ว

วันหนึ่ง ศรีธัญชัยปลูกเรือนใหม่ด้วยไม้ทองเหลืองทำให้ขาดราชการจนพระเจ้าแผ่นดินกริ้ว ศรีธัญชัยจึงแก้ตัวว่าตนปลูกเรือนทองจึงต้องเผาเรือนไว้ พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงเชื่อจึงเสด็จมาทอดพระเนตรด้วยพระองค์เองและเห็นว่าเป็นเรือนทองจริงแต่เป็นเรือนที่ทำจากไม้ทองเหลือง พระองค์รู้ว่าพลาดท่าเสียทีให้กับศรีธัญชัยอีกครั้งจึงกริ้วรับสั่งให้เหล่านางกำนัลมาผ่อนหนักที่เรือนศรีธัญชัยเพื่อเป็นการแก้แค้น เหล่านางกำนัลจึงพากันมาที่บ้านศรีธัญชัยและทำตามที่พระเจ้าแผ่นดินทรงรับสั่ง ศรีธัญชัยเห็นเรือนของตนเองเปราะเปื้อน จึงไล่ทุบตีเหล่านางกำนัล นางกำนัลจึงไปทูลพระเจ้าแผ่นดิน ศรีธัญชัยจึงแก้ต่างว่าทำไปเพราะรักษาพระเกียรติของพระองค์เนื่องจากนางกำนัลทำเกินที่พระองค์สั่งโดยทั้งผายลมและถ่ายเบาอีกด้วย คราวนี้ศรีธัญชัยจึงรอดตัวได้อีกครั้ง

วันหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินทรงให้ศรีธนูชัยหาช่างเผือกงาดำมาถวายภายใน 3 วัน ศรีธนูชัยจึงให้บ่าวไพร่นำไม้ไผ่มาสานเป็นโครงรูปช้างแล้วผ่านเผือกมาประดับจนทั่วและเอาไม้มาเหลาเป็นงาพาดด้วยสีดำ เมื่อถึงกำหนดพระเจ้าแผ่นดินทอดพระเนตรเห็นนึกชมปัญญาศรีธนูชัยแต่ทรงแกล้งทำเป็นกริ้วโดยรับสั่งว่าให้ไปคล้องช้างในป่า ศรีธนูชัยจึงทูลว่าช่างที่พระองค์ให้ตามหาไม่มีจริงและว่าพระเจ้าแผ่นดินตรัสให้นำช่างมาถวายไม่ได้ให้ไปคล้องในป่า พระเจ้าแผ่นดินจึงยกโทษให้

วันหนึ่ง มีช่างต่างเมืองมาทำพระเจ้าแผ่นดินให้วาดภาพแข่งกันโดยการกระโดดเพียงครั้งเดียวและเขียนภาพสัตว์ให้เสร็จ ศรีธนูชัยรับคำท้าเพราะรู้ว่าน่าจะเป็นการเล่นกล เมื่อถึงเวลานัดช่างเขียนภาพจากต่างเมืองกระโดดขึ้น 1 ครั้งและเขียนภาพราชสีห์เสร็จ 1 ตัวศรีธนูชัยสังเกตเห็นว่าเป็นการเขียนภาพที่ฝ่ามือไว้ก่อนแล้วจึงกระโดดแปะบนกำแพง ศรีธนูชัยจึงแก้ด้วยการเอาหมึกจิ้นมาทานิ้วและกระโดดลากเส้นบนฝาผนัง ช่างเขียนต่างเมืองจึงถามว่าเขียนภาพอะไร ศรีธนูชัยอ้างว่าไม่ได้มีการตกลงล่วงหน้าว่าให้เขียนภาพสัตว์ชนิดใดจึงเขียนไปตามบ้านเมืองของตน และบอกว่าตนเป็นฝ่ายชนะเนื่องจากกระโดดเพียงครั้งเดียวแต่เขียนรูปสัตว์ได้ถึง 5 ตัว ช่างเขียนจึงยอมแพ้

วันหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินเสด็จตำหนักแพทรงทดลองปัญญาของศรีธนูชัยด้วยการสั่งให้นางกำนัลนำไขคนละใบไปซ่อนในน้ำ จากนั้นตรัสสั่งให้ศรีธนูชัยและคนอื่นๆ งามหาไข นางกำนัลต่างงมไขที่ตนซ่อนไว้และร้องกะตึกๆ พร้อมกับชูไขขึ้นตามแผนยกเว้นศรีธนูชัย ศรีธนูชัยแก้ด้วยการร้องกะตึกๆ ขึ้นบ้างโดยอ้างว่าตนเป็นไก่ตัวผู้ไม่มีหน้าที่กกไข นางกำนัลเหล่านั้นเป็นไก่ตัวเมียที่กกไขของตนอยู่ จากนั้นจึงไล่ปล้ำเหล่านางกำนัลเพราะถือสิทธิ์ว่าตนเป็นไก่ตัวผู้ พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงยอมแพ้

วันหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินไม่ยอมเสวยพระกระยาหาร ศรีธนูชัยจึงทรงรับว่าจะนำยาตีมาถวายแต่ชอลากลับบ้านไปเอายาและมาถึงเช้าจนพระเจ้าแผ่นดินทรงทนหิวไม่ไหวจึงเสวยพระกระยาหารไปก่อนและเสวยอาหารได้มากกว่าปกติเพราะความหิว เมื่อศรีธนูชัยมาถึงแต่ไม่มียากลับมาทำให้พระเจ้าแผ่นดินทรงกริ้ว ศรีธนูชัยจึงทูลว่าการมาถึงช้าเป็นยาทำให้พระองค์เสวยได้มาก พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบว่าคุณเสียรู้จึงคิดวางแผนแก้แค้นโดยให้คนครีวนำแรงมาแกล้งไก่โดยใส่เครื่องเทศดับกลิ่นและหลอกให้ศรีธนูชัยกิน ศรีธนูชัยยกลักกินกินได้ 3 คำก็ยอมแพ้ พระเจ้าแผ่นดินจึงเฉลยว่าเนื้อที่ศรีธนูชัยกินนั้นเป็นเนื้อแฉ่ง ศรีธนูชัยเสียรู้จึงคิดแก้แค้นด้วยการนำขี้แฉ่งมาปั้นกับดินสอพองให้เป็นแท่งดินสอพองถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงนำไปทดลองเขียนแต่เขียนไม่ติดจึงนำมาเตะลิ้น ภายหลังจึงทรงรู้ว่าถูกศรีธนูชัยหลอกเอาคืน

ต่อมา พระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งให้ศรีธนูชัยมาเข้าเฝ้าในวันรุ่งขึ้นโดยสั่งให้มาก่อนไก่ซึ่งหมายถึงให้ตื่นแต่เช้าก่อนไก่ แต่ศรีธนูชัยตื่นสายและเกรงพระอาญาจึงแก้ด้วยการผูกไก่แล้วจูงตามหลังขณะเข้าเฝ้า พระเจ้าแผ่นดินจึงไม่สามารถเอาผิดได้